

GRŪDŲ KAINŲ KITIMO POVEIKIS DUONOS GAMINIŲ MAŽMENINĖMS KAINOMS

THE IMPACT OF CHANGES IN GRAIN PRICES ON THE RETAIL PRICES OF BREAD PRODUCTS

Vidmantas BRADŪNAS

LAEI Produktų rinkotyros skyriaus vyresnysis mokslo darbuotojas, vidmantas@laei.lt

Straipsnyje nagrinėjami Lietuvos grūdų rinkoje vykstantys ekonominiai procesai ir jų poveikis grūdų supirkimo kainoms, analizuojama, kaip besikeičiančios grūdų supirkimo kainos galėtų daryti įtaką duonos gaminių mažmeninėms kainoms.

Vidutinės 2010 metų I pusmečio grūdų supirkimo kainos buvo 5,9 proc. mažesnės nei 2009-ųjų I pusmetį ir net 50,6 proc. – nei 2008-aisiais tuo pačiu laikotarpiu. Jos pradėjo didėti pusmečio viduryje, todėl per 2010 metų I pusmetį maistiniai kviečiai pabrango 12,1 proc., o maistiniai rugiai – 27,6 proc. Spartesnis grūdų supirkimo kainų augimas pastebėtas pastaraisiais mėnesiais ne tik Lietuvoje, bet ir kitose Europos Sąjungos valstybėse. Ateities sandoriai tarptautinėse biržose rodo, kad grūdų kainų padidėjimas gali išsilaikyti ir 2010 metų II pusmetį. Įvertinus grūdų rinką veikiančias aplinkybes, prognozuota, kad 2010 metų vidutinė grūdų supirkimo kaina gali būti 20–25 proc. didesnė už 2010 metų I pusmečio kainą. Dėl to gali kilti ir grūdų produktų bei duonos gaminių didmeninės ir mažmeninės kainos. Ruginiai sijoti miltai galėtų pabrangti 9,3 proc. (jei maistinių grūdų kainos išaugtų 20,0 proc.) ar 11,5 proc. (jei maistinių grūdų kainos išaugtų 25,0 proc.), o kvietiniai miltai atitinkamai – 12,1 proc. ir 15,1 proc. Duonos gaminiai dėl prognozuojamų grūdų kainų padidėjimo galėtų pabrangti 2,4–4,6 proc.

Raktažodžiai: grūdai, grūdų produktai, kaina, kainų struktūra, pasiūla, paklausa, prognozavimas.

ĮVADAS

Pastarieji treji (2007–2009) metai šalies javų augintojams buvo gana palankūs – grūdų derlius didėjo maždaug po 10 proc. kasmet, o apsirūpinimas šalyje išaugintais grūdais vidutiniškai – net 45 proc. punktais. Sparčiai išaugusi grūdų pasiūla ir tapo pagrindine priežastimi, nulėmusia kainų mažėjimo tendencijas Lietuvos grūdų rinkoje minėtais metais. Grūdų supirkimo kainos pradėjo didėti 2010 metų I pusmečio viduryje. Grūdų kainų pokyčiai lemia ir kitus šios sferos gamybinės veiklos procesus.

Gamybinės veiklos pagrindas yra rinkodara – konkrečios rinkos poreikių valdymo procesas. Rinkos procesai vystosi tam tikroje aplinkoje. Rinkodaros problemas yra nagrinėjęs ne vienas autorius (Armstrongas, 2003; Chlivickas, 1998; Časas, 2000; Dikčius, 2003; Kotler, 2003; Lukaševičius, 2001; Martinkus, 2005; Pajuodis, 2000; Paliulis, 1998; Ramanauskienė, 1998; Urbonavičius, 2000; Vaičiūnas, 2005; Venskus, 2005; Virbilaitė, 2000; Wong, 2003; ir kt.). Daugiau kaip penkerius metus nagrinėjamos Lietuvos ir Europos Sąjungos (ES) grūdų rinkos. Tyrimo rezultatai pateikiami užsakomose temose bei publikuojami Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto (LAEI) leidiniuose „Rinkotyra“ ir „Žemės ir maisto ūkis“. Prognozuojant rinkos pokyčius, naudotasi kai kurių autorių (Budrevičius, 2007; Martišius, 2000; Vasiliauskas, 2000–2006; ir kt.) darbais. Mokslškai pagrįstas prognozes, jų nuomone, galima atlikti tik naudojant prognozavimo teoriją, kurioje ypač pabrėžiama prognozavimo sistemiškumo ir kompleksiško svarba pagal aiškiai suformuluotą metodiką.

Grūdų rinka priartėjusi prie beveik tobulos konkurencijos sąlygų, ir grūdų kainas teoriškai turėtų lemti paklausos ir pasiūlos tarpusavio sąveika, tačiau taip nėra. Svarbu ištirti priežastis, kurios labiausia paveikė pasiūlos bei paklausos tarpusavio priklausomybę ir padarė didžiausią įtaką grūdų kainų kitimui. Kintančios grūdų supirkimo kainos daro tam tikrą įtaką jų produktų

didmeninių bei mažmeninių kainų pokyčiams. Todėl aktualu išsiaiškinti ir įvertinti tų pokyčių objektyvias ir subjektyvias kilimo priežastis.

Tyrimo tikslas: išanalizavus grūdų bei jų produktų rinkose vykstančius ekonominius procesus ir jų priežastis, įvertinti grūdų kainų kitimo įtaką duonos gaminių mažmeninėms kainoms.

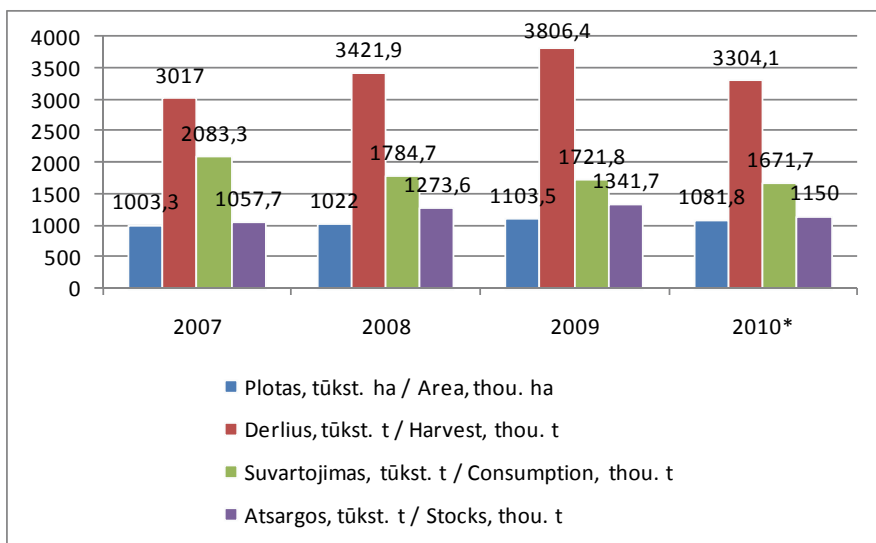
Tyrimo uždaviniai:

- 1) ištirti atskirų rinkos segmentų tarpusavio sąveikos įtaką grūdų ir jų produktų kainų kitimo tendencijoms;
- 2) išanalizuoti grūdų, jų produktų ir duonos gaminių kainų kitimo tendencijas;
- 3) įvertinti atskirų rinkos dalyvių įtaką duonos gaminių mažmeninėms kainoms;
- 4) apskaičiuoti galimą duonos gaminių pabrangimą dėl grūdų kainų prognozuojamo padidėjimo.

Tyrimo metodika. Atliekant tyrimą, remtasi Statistikos departamento prie LRV, Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro ketverių (2006–2009) metų duomenimis. Informacija sugrupuota pagal metus ir atskirus rinkos segmentus. Susisteminta statistinė informacija įvertinta, naudojant lyginamosios analizės bei grafinio vaizdavimo metodus. Grūdų, jų produktų ir duonos gaminių kainų pokyčiai prognozuoti, vadovaujantis prognozavimo teorijos nuostatomis. Tyrimo išvadoms parengti naudotas ekspertinis vertinimas, dalyvaujant LAEI Produktų rinkotyros tyrėjams.

TYRIMO REZULTATAI

Javų pasėliai ir derlius. 2009 metais Lietuvoje bendras grūdų derlius buvo 11,2 proc. didesnis nei 2008-aisiais (1 pav.). Minėtą javų grūdų derliaus didėjimą lėmė išaugę jų pasėlių plotai ir 3,0 proc. didesnis derlingumas. Nuo 2007-ųjų grūdų suvartojimas kasmet vidutiniškai mažėjo maždaug po 4 proc. Minėtos dvi tendencijos lėmė augantį nesuvalytą grūdų kiekį ir dar labiau padidino javų grūdų pasiūlą rinkoje.

*1 pusmetis / *1 half-year.

1 pav. Pasėlių plotas, grūdų derlius, suvartojimas ir atsargos Lietuvoje 2007–2010 metais [5]
 Figure 1. Crop area, harvest, consumption and stocks of grain in Lithuania in 2007–2010

Per 2007–2009 metus galutinės metinės javų grūdų atsargos padidėjo 26,9 proc., tačiau jau 2010 metais, prognozuojamam grūdų derliui sumažėjus 13,2 proc., grūdų atsargos gali sumažėti 14,7 proc., palyginti su 2009-aisiais.

Grūdų supirkimas Lietuvoje. 2007–2009 metais, kaip jau minėta, javų derlius buvo geras ir žemdirbiai galėjo pasiūlyti rinkai daug daugiau grūdų. Išaugusi grūdų pasiūla, žymiai sumažinusi jų supirkimo kainas, sudarė realias prielaidas grūdų perdirbėjams didinti grūdų supirkimą. Todėl 2009 metų I pusmetį, palyginti su 2008-ųjų tuo pačiu laikotarpiu, javų grūdų buvo supirkta 76,7 proc. daugiau (1 lentelė). Per minėtą laikotarpį žymiai daugiau supirkta maistinių rugių (12,2 karto), kvietrugių (5,9 karto), pašarinių kviečių (2,4 karto), II klasės maistinių kviečių (85,6 proc.), o grikių, salyklinių miežių, I klasės maistinių kviečių – mažiau.

1 lentelė / Table 1

Grūdų supirkimas 2008–2010 metų I pusmetį, tūkst. t [2]
Purchase of grains in the 1st half-year of 2008–2010, thou. t

Javų grūdai / Cereal grains	2008	2009	2010	2010, palyginti su compared to 2009, %
Iš viso / Total	400,1	707,1	500,5	-29,2
iš jų: / of which:				
kviečiai / wheat	278,4	492,7	324,1	-34,2
I klasės maistiniai / food wheat, class I	66,8	64,6	208,8	3,2 k.
II klasės maistiniai / food wheat, class II	142,0	263,5	68,8	-73,9
pašariniai / feed wheat	69,6	164,6	46,5	-71,7
rugiai / rye	11,7	32,7	22,5	-31,2
I klasės maistiniai / food rye, class I	1,9	23,2	6,9	-70,3
miežiai / barley	97,0	132,8	135,4	2,0
maistiniai / food barley	7,4	10,0	12,3	23,0
salykliniai / malt barley	23,8	14,5	28,0	93,1
pašariniai / feed barley	65,8	108,3	95,1	-12,2
avižos / oats	3,4	3,5	4,7	34,3
grikliai / buckwheat	0,8	0,4	0,2	-50,0
kvietrugiai / triticale	7,4	43,9	13,1	-70,2
kukurūzai / maize	1,1	1,1	0,5	-54,5

Per 2010 metų I pusmetį Lietuvoje supirkta 500,5 tūkst. t javų grūdų, arba 29,2 proc. mažiau nei per tą patį 2009-ųjų laikotarpį. Daugiausia per minėtą laikotarpį sumažėjo II klasės maistinių (73,9 proc.) ir pašarinių (71,7 proc.) kviečių, maistinių rugių (70,3 proc.), kvietrugių (70,2 proc.), o išaugo I klasės maistinių kviečių, salyklinių bei maistinių miežių ir avižių supirkimas. Darytina prielaida, kad, pradėjus brangti grūdams, javų augintojai laikinai pristabdė grūdų tiekimą rinkai.

Grūdų perdirbimas ir jų produktų gamyba bei vidaus vartojimas. Per 2010 metų I pusmetį šalies grūdų perdirbimo įmonės perdirbo 484,6 tūkst. t javų grūdų, arba 13,3 proc. daugiau nei per tą patį 2009 metų laikotarpį (2 lentelė). Palyginti su 2009-aisiais, žymiai padidėjo rugių ir avižių, o labiausiai sumažėjo kukurūzų ir grikių perdirbimas.

Šalies grūdų perdirbimo įmonės 2010 metų I pusmetį, palyginti su 2009-ųjų tuo pačiu laikotarpiu, daugiau pagamino ruginių (46,9 proc.) ir kvietinių miltų (2,1 proc.), kepimo įmonės iškepė 0,3 proc. daugiau ruginės duonos, o kitų grūdų produktų gamybą sumažino (3 lentelė). Palyginti su 2008 metų I pusmečiu, tik ruginių miltų gamyba išaugo 44,0 proc., o kitų grūdų produktų – žymiai sumažėjo: pyragų ir konditerijos gaminių – 14,3 proc., javų kruopų – 13,6 proc., kvietinių miltų – 8,1 proc., šviežios duonos – 6,4 proc.

2 lentelė / Table 2

Javų grūdų perdirbimas 2008–2010 metų I pusmetį, tūkst. t [2]
Processing of cereal grains in the 1st half-year of 2008–2010, thou. t

Javų grūdai / Cereal grains	2008	2009	2010	2010, palyginti su compared to 2009, %
Kviečiai / Wheat	231,1	232,3	250,6	7,9
Rugiai / Rye	25,4	19,3	56,5	2,9 k.
Miežiai / Barley	119,0	97,3	115,6	18,8
Avižos / Oats	5,0	5,5	7,8	41,8
Grikiiai / Buckwheat	4,4	3,3	2,5	-24,3
Kukurūzai / Maize	52,3	19,7	9,0	-54,3
Kiti / Other	24,9	50,2	42,6	-15,1
Iš viso / Total	462,1	427,6	484,6	13,3

3 lentelė / Table 3

Grūdų produktų gamyba 2008–2010 metų I pusmetį, tūkst. t [11]
Production of grain products in the 1st half-year of 2008–2010, thou. t

Produktų grupė Product group	2008	2009	2010	2010, palyginti su compared to 2009, %
Kvietiniai miltai / Wheat flour	126,2	113,6	116,0	2,1
Ruginiai miltai / Rye flour	10,0	9,8	14,4	46,9
Javų kruopos / Cereal groats	11,8	11,3	10,2	-9,7
Šviežia duona / Fresh bread	70,9	66,9	66,4	-0,7
ruginė / rye bread	30,5	29,9	30,0	0,3
kita (balta ir batonai) / other bread	40,4	37,0	36,4	-1,6
Pyragai ir konditerijos gaminiai Pastry and confectionery	13,3	11,9	11,4	-4,2

2010 metų I pusmetį, palyginti su 2009-ųjų tuo pačiu laikotarpiu, daugiausia sumažėjo kvietinių miltų (12,0 proc.) bei pyragų ir konditerijos gaminių (5,3 proc.) pardavimas vidaus rinkoje (4 lentelė). Palyginti su 2008 metų I pusmečiu, visų grūdų produktų, išskyrus ruginius miltus, pardavimas vidaus rinkoje taip pat sumažėjo: pyragų ir konditerijos gaminių – 15,6 proc., kvietinių miltų – 9,5 proc., šviežios duonos – 6,5 proc., javų kruopų – 2,6 proc.

4 lentelė / Table 4

Grūdų produktų pardavimas 2008–2010 metų I pusmetį, tūkst. t [11]
Sales of grain products in the 1st half-year of 2008–2010, thou. t

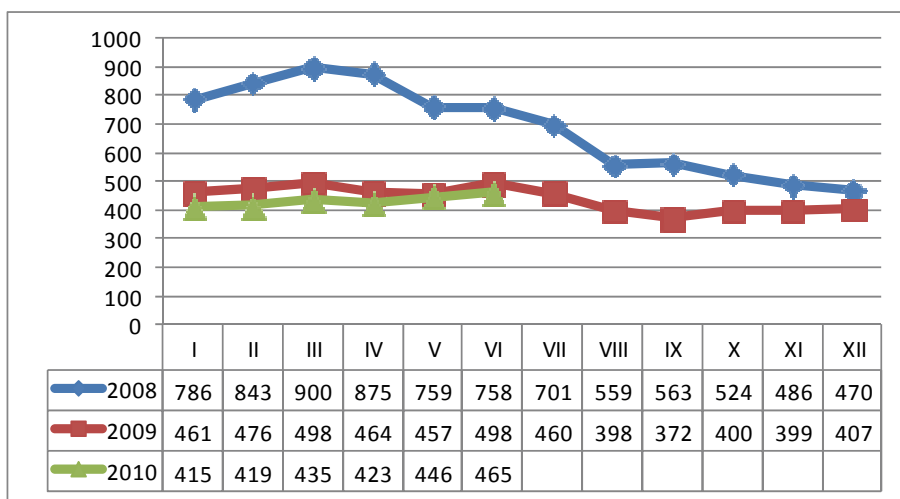
Produktų grupė Product group	2008	2009	2010	2010, palyginti su compared to 2009, %
Kvietiniai miltai / Wheat flour	55,0	56,6	49,8	-12,0
Ruginiai miltai / Rye flour	8,5	8,6	14,1	64,0
Javų kruopos / Cereal groats	7,6	7,4	7,4	-
Šviežia duona / Fresh bread	66,4	61,7	62,1	0,6
ruginė / rye bread	29,3	27,9	28,3	1,4
kita (balta ir batonai) / other bread	37,1	33,8	33,8	-
Pyragai ir konditerijos gaminiai Pastry and confectionery	12,8	11,4	10,8	-5,3

Maistinių grūdų supirkimo ir jų produktų pardavimo kainų tendencijos. Grūdų supirkimo kainos pradėjo didėti 2010 metų I pusmečio viduryje, tačiau pagal LAEI skaičiavimus vidutinės I pusmečio kainos vis tiek buvo mažesnės 5,9 proc. nei 2009-ųjų I pusmetį ir net 50,6 proc. – nei 2008-aisiais tuo pačiu laikotarpiu (5 lentelė). Maistinių grūdų supirkimo kainos taip pat buvo atitinkamai mažesnės: I klasės kviečių – 13,5 ir 49,5 proc., II klasės kviečių – 8,0 ir 50,3 proc., I klasės rugių – 7,9 ir 55,5 proc.

5 lentelė / Table 5

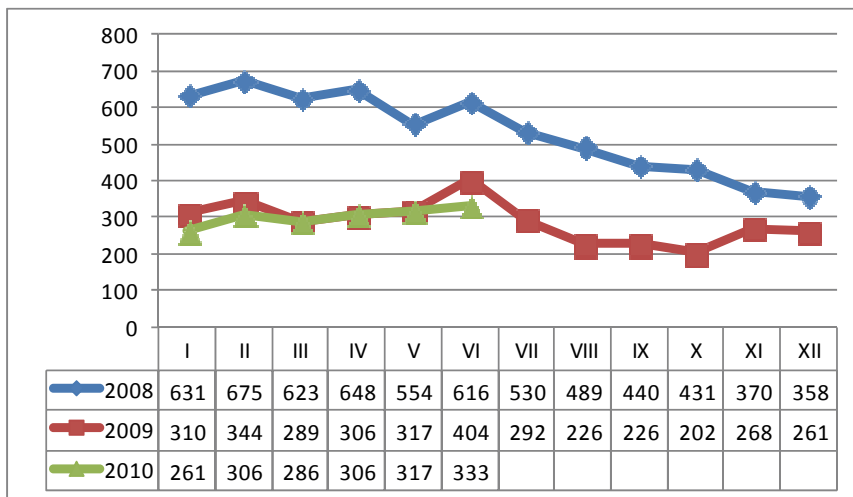
Vidutinė grūdų supirkimo kaina 2008–2010 metų I pusmetį, Lt/t
Average purchase prices of grains in the first half-year of 2008–2010, Lt/t

Javų grūdai / Cereal grains	Vidutinė supirkimo kaina / Average purchase price, Lt/t			
	2008	2009	2010	2010, palyginti su compared to 2009, %
Iš viso / Total	805	423	398	-5,9
iš jų: / of which:				
kviečiai / wheat	834	451	423	-6,2
I klasės maistiniai / food wheat, class I	847	495	428	-13,5
II klasės maistiniai / food wheat, class II	857	463	426	-8,0
pašariniai / feed wheat	761	422	395	-6,4
rugiai / rye	653	317	302	-4,7
I klasės maistiniai / food rye, class I	658	318	293	-7,9
miežiai / barley	762	375	368	-1,9
maistiniai / food barley	719	300	334	11,3
salykliniai / malt barley	881	513	422	-17,7
pašariniai / feed barley	685	363	357	-1,7
avižos / oats	579	278	220	-20,9
grikių / buckwheat	908	513	772	50,5
kvietrugiai / triticale	633	348	331	-4,9
kukurūzai / maize	787	410	527	28,5

2 pav. Maistinių kviečių supirkimo kaina 2008–2010 metais, Lt/t
Figure 2. Food wheat purchase price in 2008–2010, Lt/t

Maistinių kviečių ir rugių supirkimo kainos 2010 metų birželio mėnesį, palyginti su 2009-ųjų birželiu, buvo mažesnės atitinkamai 6,6 proc. ir 17,6 proc. Tačiau per 2010 metų I pusmetį maistiniai kviečiai pabrango 12,1 proc., o maistiniai rugiai – 27,6 proc.

3 pav. Maistinių rugių supirkimo kaina 2008–2010 metais, Lt/t [2; 5]
 Figure 3. Food rye purchase price in 2008–2010, Lt/t

Spartesnis grūdų supirkimo kainų augimas pastebimas ne tik Lietuvoje, bet ir kitose ES valstybėse (6 lentelė).

Lietuvoje 2010 metų rugpjūčio pradžioje maistiniai kviečiai kainavo 51,9 proc. daugiau nei 2009 metų tuo pačiu laikotarpiu. Brangesni nei Lietuvoje jie buvo Jungtinėje Karalystėje, Vokietijoje ir Latvijoje. Per metus grūdų supirkimo kainos labiausiai išaugo: pašarinių kviečių – Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Vengrijoje, maistinių rugių – Vokietijoje ir Lietuvoje, o Čekijoje netgi sumažėjo, pašarinių miežių – Vokietijoje, Lietuvoje, Jungtinėje Karalystėje. Nuo 2010 metų birželio pabaigos (25 sav.) iki rugpjūčio pradžios (31 sav.) Lietuvoje maistinių kviečių supirkimo kaina išaugo 37,1 proc., maistinių rugių – 28,9 proc., pašarinių miežių – 27,7 ir pašarinių kviečių – 23,6 proc.

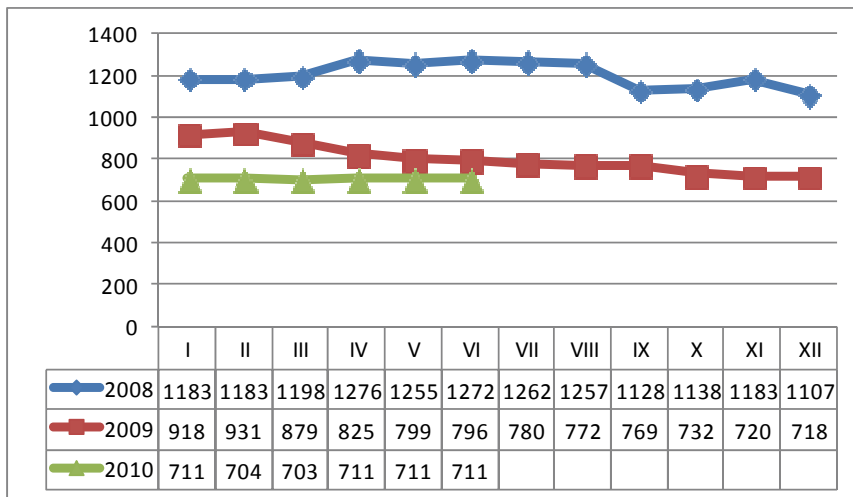
Ateities sandoriai tarptautinėse biržose rodo, kad grūdų, kurie bus pristatomi 2010 metų II bei 2011 metų I pusmetį, pirkimo sandorių kaina panaši į dabartiniu metu grūdų rinkose esančią. Todėl galima daryti prielaidą, kad grūdų kainų padidėjimas gali išsilaikyti ir 2010 metų II pusmetį. Įvertinus grūdų rinką veikiančias aplinkybes, galima prognozuoti, kad 2010 metų vidutinė grūdų supirkimo kaina gali būti 20–25 proc. didesnė už 2010 metų I pusmečio vidutinę faktinę.

Miltų vidutinės didmeninės kainos, pradėjusios mažėti 2008 metų rugpjūčio mėnesį, nežymiai nukrito ir 2010 metais (4–5 pav.). Aukščiausios rūšies kvietiniai miltai nuo minėto laikotarpio iki 2010 metų birželio atpigė 43,4 proc., bet 2010-aisiais jų kaina beveik nekito. Ruginių sijotų miltų didmeninė kaina per minėtą laikotarpį sumažėjo 38,3 proc., o nuo metų pradžios – tik 3,0 proc.

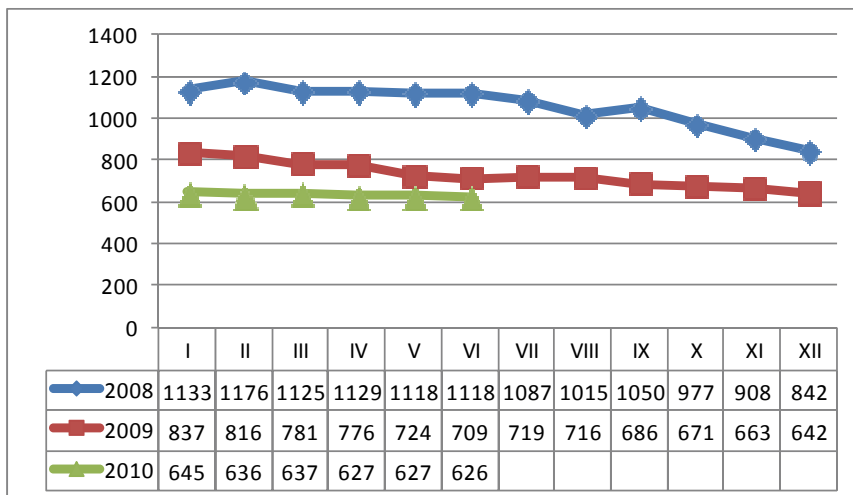
Vidutinės grūdų kainos kai kuriose ES valstybėse
2009 ir 2010 metų 25-ąją ir 31-ąją savaitėmis, Lt/t [1]
Average prices of grains in selected EU countries in the 25th and 31st week of 2009 and 2010, Lt/t

Valstybė / Country	2009		2010		Pokytis / Change, %	
	25 sav. week (06-15–21)	31 sav. week (07-27–08-02)	25 sav. week (06-21–27)	31 sav. week (08-02–08)	25 sav. week	31 sav. week
Maistiniai kviečiai / Food wheat						
J. Karalystė / UK	650	636	521	659	-19,8	3,6
Vokietija / Germany	466	405	467	653	0,2	61,2
Lenkija / Poland	426	425	464	544	8,9	28,0
Latvija / Latvia	447	433	431	575	-3,6	32,8
Lietuva / Lithuania	437	372	412	565	-5,7	51,9
Vengrija / Hungary	445	301	394	522	-11,5	73,4
Estija / Estonia	487	386	389	557	-20,1	44,3
Slovakija / Slovakia	451	359	374	465	-17,1	29,5
Pašariniai kviečiai / Feed wheat						
Vokietija / Germany	452	384	464	620	2,7	61,5
Lenkija / Poland	412	393	459	508	11,4	29,3
J. Karalystė / UK	433	394	430	635	-0,7	61,2
Lietuva / Lithuania	381	342	398	492	4,5	43,9
Latvija / Latvia	328	369	390	492	18,9	33,3
Estija / Estonia	366	382	376	409	2,7	7,1
Slovakija / Slovakia	361	288	361	401	0,0	39,2
Vengrija / Hungary	364	322	352	472	-3,3	46,6
Maistiniai rugiai / Food rye						
Vokietija / Germany	394	325	419	630	6,3	93,8
Čekija / Czech Republic	375	379	338	366	-9,9	-3,4
Lietuva / Lithuania	296	246	311	401	5,1	63,0
Estija / Estonia	347	306	309	408	-10,9	33,3
Lenkija / Poland	286	258	308	369	7,7	43,0
Pašariniai miežiai / Feed barley						
J. Karalystė / UK	397	347	380	493	-4,3	42,1
Vokietija / Germany	374	315	360	547	-3,7	73,7
Lenkija / Poland	335	317	349	408	4,2	28,7
Lietuva / Lithuania	326	293	339	431	4,0	47,1
Estija / Estonia	326	309	310	354	-4,9	14,6
Latvija / Latvia	367	271	292	382	-20,4	41,0

Tačiau duonos gaminių didmeninės kainos 2010 metais didėja (6–7 pav.). Ruginės duonos didmeninė kaina nuo metų pradžios išaugo 5,6 proc., o batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų – 0,7 proc., nors nuo 2008 metų rugpjūčio mėnesio minėtų duonos gaminių didmeninės kainos sumažėjo: ruginės duonos – 7,3 proc., batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų – 12,0 proc.

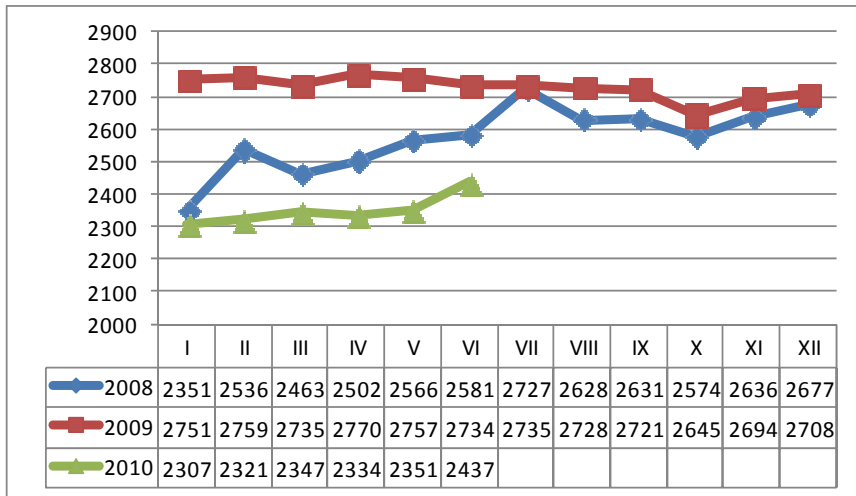

4 pav. Aukščiausios rūšies kvietinių miltų didmeninė kaina 2008–2010 metais, Lt/t [11]
 Figure 4. Wholesale price of the best-quality wheat flour in 2008–2010, Lt/t

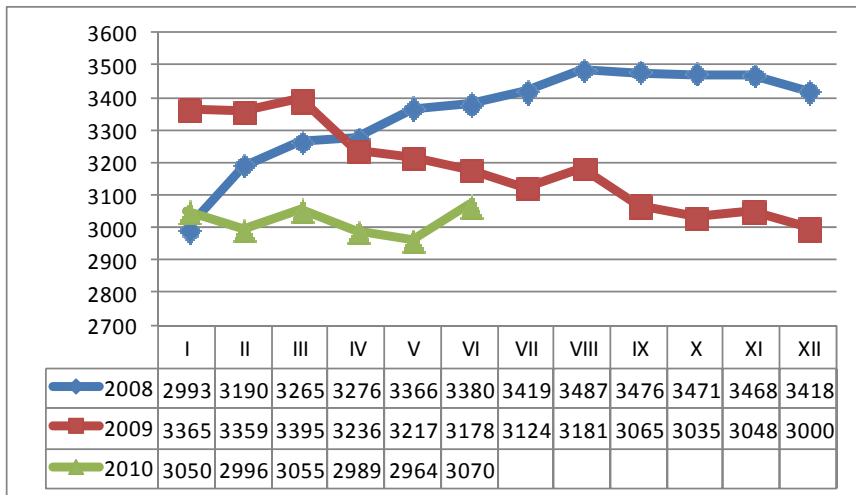

5 pav. Ruginių sijotų miltų didmeninė kaina 2008–2010 metais, Lt/t [11]
 Figure 5. Wholesale price of sifted rye flour in 2008–2010, Lt/t

Nors miltų ir duonos gaminių didmeninės kainos 2010 metų birželio mėnesį, palyginti su 2009-ųjų birželiu, sumažėjo (aukščiausios rūšies kvietinių miltų – 10,7 proc., ruginių sijotų miltų – 11,7 proc., ruginės duonos – 10,9 proc., batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų – 3,4 proc.), tai nedaug atsiliepė duonos gaminių mažmeninėms kainoms: batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų mažmeninė kaina sumažėjo 2,0 proc., ruginės duonos – 0,9 proc. (8–9 pav.).

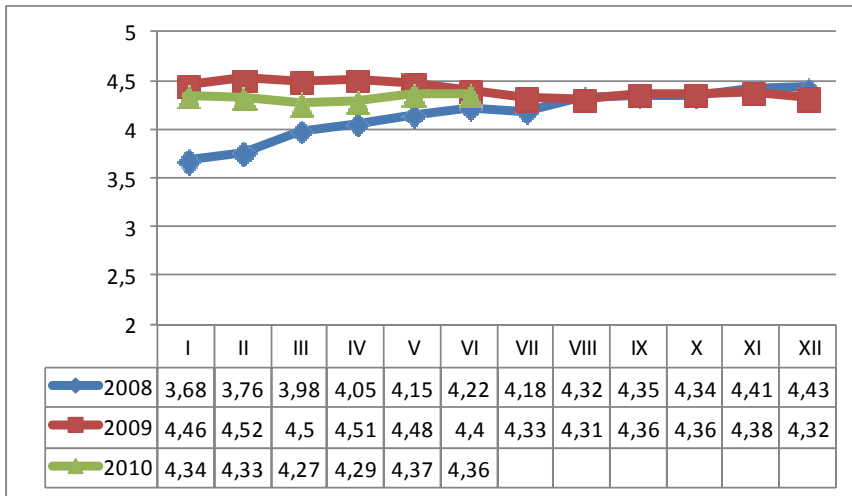

6 pav. Ruginės duonos didmeninė kaina 2008–2010 metais, Lt/t [11]
 Figure 6. Wholesale price of rye bread in 2008–2010, Lt/t

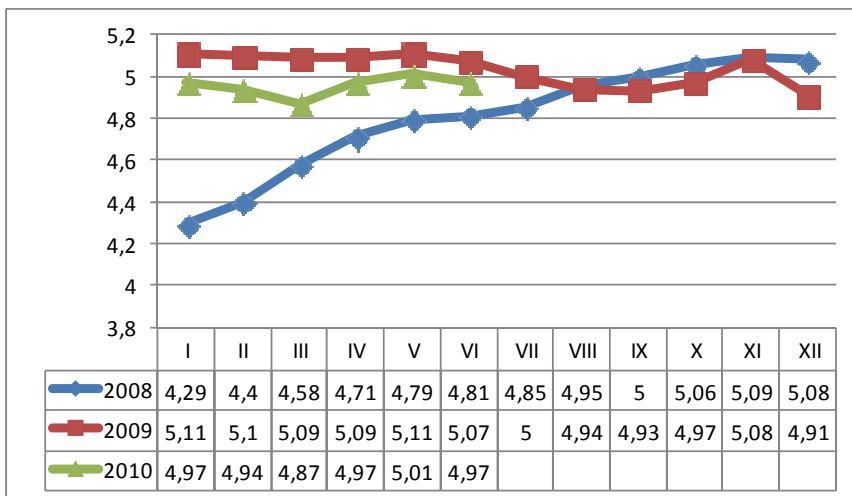

7 pav. Batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų didmeninė kaina 2008–2010 metais, Lt/t [11]
 Figure 7. Wholesale price of a loaf of white bread made from the best-quality wheat flour in 2008–2010, Lt/t

Mažmeninių kainų struktūros rodo, kad duonos kepėjų ir prekybos įmonių įtaka minėtų duonos gaminių mažmeninėms kainoms yra gana sviri (priedas). Ruginės duonos ir batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų 2010 metų birželio mėnesio mažmeninių kainų struktūroje didelė dalis teko duonos gaminių kepėjams: duonos – 41,5 proc., batono – 47,5 proc. Nemažą dalį sudarė ir prekybos antkainis: atitinkamai 26,8 proc. ir 20,8 proc.

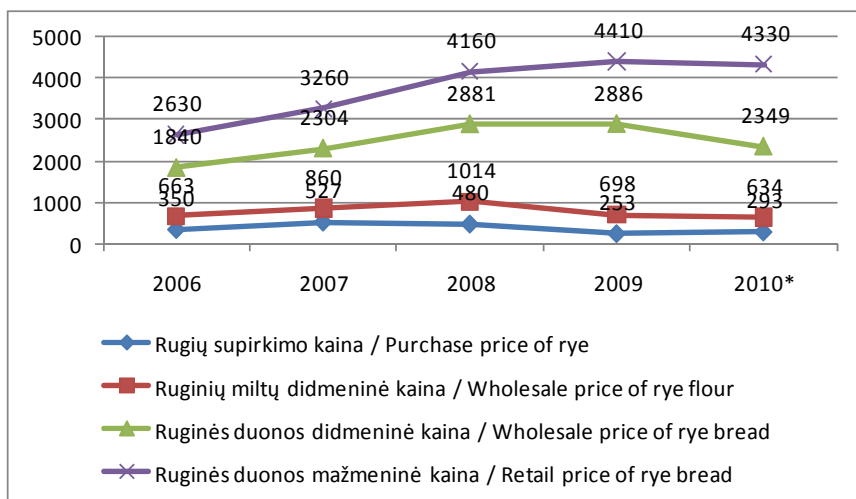

8 pav. Ruginės duonos mažmeninė kaina 2008–2010 metais, Lt/kg [11]
 Figure 8. Retail price of rye bread in 2008–2010, Lt/kg

9 pav. Batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų mažmeninė kaina 2008–2010 metais, Lt/kg [11]
 Figure 9. Retail price of a loaf of white bread made from the best-quality wheat flour in 2008–2010, Lt/kg

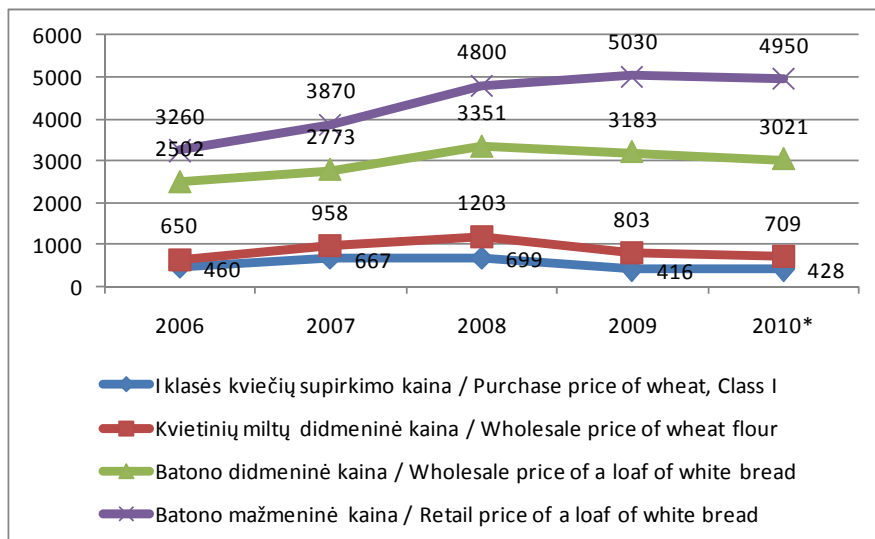
Mažmeninių kainų ir jų sudedamųjų dalių pokyčių tendencijos. Duonos gaminių mažmeninių kainų kitimas labai priklauso ne vien nuo grūdų kainų pasikeitimo – daug lemia duonos kepimo ir prekybos įmonių rinkodaros strategijos bei įmonių vadovų požiūris į situaciją minėtų produktų rinkose.

* I pusmetis / I half-year.

10 pav. Ruginės duonos vidutinės mažmeninės kainos ir jos sudedamųjų dalių dinamika 2006–2010 metais, Lt/t [11]

Figure 10. Average retail prices of rye bread and its ingredients in 2006–2010, Lt/t

* I pusmetis / I half-year.

11 pav. Batonų vidutinės mažmeninės kainos ir jos sudedamųjų dalių dinamika 2006–2010 metais, Lt/t [11]

Figure 11. Average retail prices of a loaf of white bread and its ingredients in 2006–2010, Lt/t

Rugių vidutinė supirkimo kaina 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, Lietuvoje nukrito 47,3 proc. Panaši tendencija stebima ir ruginių sijotų miltų didmeninės kainos dinamikoje – ji per minėtą laikotarpį sumažėjo 31,2 proc., tačiau ruginės duonos didmeninė kaina iki 2009 metų augo ir nežymiai pradėjo mažėti 2010 metų I pusmetį, o mažmeninė kaina, per laikotarpį gerokai

pakilusi, beveik nesikeičia. Panašiai susiklostė batonų vidutinės mažmeninės kainos pokyčiai – maistinių kviečių supirkimo ir kvietinių miltų didmeninė kainos per minėtą laikotarpį žymiai sumažėjo, tačiau batonų didmeninė kaina nukrito labai nedaug, o gerokai išaugusi jų mažmeninė kaina beveik nepakito.

Prognozuojamas maistinių grūdų vidutinių metinių kainų padidėjimas (20–25 proc.) galėtų turėti tam tikros įtakos grūdų produktų bei duonos gaminių didmeninėms ir mažmeninėms kainoms. Grūdų kainai padidėjus 20,0 proc., ruginiai sijoti miltai galėtų pabrangti 9,3 proc., o kvietiniai – 12,1 proc. Jeigu grūdų supirkimo kainos padidėtų 25,0 proc., ruginių sijotų miltų didmeninė kaina galėtų išaugti 11,5 proc., o kvietinių miltų – 15,1 proc.

Darant prielaidą, kad duonos gaminių savikainos sudedamosios dalys nesikeis, išskyrus žaliavos vertę, kuri sudaro 25,9–30,6 proc. savikainos, duonos gaminiai dėl grūdų kainų padidėjimo galėtų pabrangti 2,4–4,6 proc., arba 11–24 ct/kg (7 lentelė).

7 lentelė / Table 7

Galimas duonos gaminių pabrangimas dėl prognozuojamų grūdų metinių vidutinių kainų padidėjimo

Potential rise in prices of bread products due to expected increase in average annual grain prices

Duonos gaminiai <i>Bread products</i>	Grūdų kainos padidėjimas / <i>Increase in grain price</i>			
	20%		25%	
	%	ct/kg	%	ct/kg
Ruginė duona / <i>Rye bread</i>	2,4	11	3,0	13
„Bočių“ duona / <i>Bočių bread</i>	2,9	16	3,3	18
„Palangos“ duona / <i>Palangos bread</i>	3,0	19	3,7	24
Pjautinis batonas / <i>Wheat bread</i>	3,7	18	4,6	23

IŠVADOS

Nuolat silpnėjanti gyventojų perkamoji galia ir tik nežymiai mažėjančios grūdų produktų kainos mažina kai kurių pagrindinių grūdų produktų pardavimą šalies vidaus rinkoje. 2010 metų I pusmetį, palyginti su 2008-ųjų, parduota mažiau: konditerijos gaminių – 15,6 proc., kvietinių miltų – 9,5 proc., baltos duonos – 8,9 proc., ruginės duonos – 3,4 proc. ir javų kruopų – 2,6 proc. Grūdų produktų vartojimo mažėjimas nulėmė atitinkamas mažėjimo tendencijas ir kituose grūdų produktų rinkos segmentuose – mažėjo grūdų supirkimas ir daugumos grūdų produktų gamyba bei su ja susijusių javų grūdų perdirbimas.

Vidutinės 2010 metų I pusmečio grūdų supirkimo kainos buvo 5,9 proc. mažesnės nei 2009-ųjų I pusmetį ir net 50,6 proc. – nei 2008 metų tuo pačiu laikotarpiu. Jos pradėjo didėti pusmečio viduryje, todėl 2010 metų I pusmetį maistiniai kviečiai pabrango 12,1 proc., o maistiniai rugiai – 27,6 proc. Spartesnis grūdų supirkimo kainų augimas pastebimas pastaraisiais mėnesiais ne tik Lietuvoje, bet ir kitose ES valstybėse. Įvertinus ateities sandorius tarptautinėse biržose, darytina prielaida, kad grūdų kainų padidėjimas gali išsilaikyti ir 2010 metų II pusmetį. Įvertinus grūdų rinką veikiančias aplinkybes, prognozuota, kad 2010 metų vidutinė grūdų supirkimo kaina gali būti 20–25 proc. didesnė už 2010 metų I pusmečio kainą.

Miltų vidutinės didmeninės kainos, pradėjusios mažėti 2008 metų rugpjūčio mėnesį, nežymiai mažėjo ir 2010 metais. Tačiau duonos gaminių didmeninės kainos 2010 metais toliau didėjo – ruginės duonos kaina nuo metų pradžios išaugo 5,6 proc., o batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų – 0,7 proc. Didmeninių kainų pokyčiai nedaug paveikė duonos gaminių mažmenines kainas: batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų mažmeninė kaina sumažėjo 2,0 proc., ruginės duonos – 0,9 proc.

Mažmeninių kainų struktūra rodo, kad duonos kepėjų ir prekybos įmonių įtaka duonos gaminių mažmeninėms kainoms yra gana svari. Ruginės duonos ir batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų 2010 metų birželio mėnesio mažmeninių kainų struktūroje didelė dalis teko duonos gaminių kepėjams: ruginės duonos – 41,5 proc., batono – 47,5 proc. Prekybos atkainis atitinkamai sudarė 26,8 proc. ir 20,8 proc.

Dėl grūdų supirkimo kainų padidėjimo gali didėti grūdų produktų bei duonos gaminių didmeninės ir mažmeninės kainos. Ruginiai sijoti miltai galėtų pabrangti 9,3 proc. (jei grūdų kainos išaugtų 20 proc.) arba 11,5 proc. (jei grūdų kainos išaugtų 25 proc.), o kvietiniai miltai atitinkamai – 12,1 proc. ir 15,1 proc. Duonos gaminiai galėtų brangti 2,4–4,6 proc., arba 11–24 ct/kg.

Dėl 2010 metų birželio pabaigoje Lietuvoje buvusių grūdų, kurie buvo pirkti žymiai mažesnėmis kainomis, atsargų (kviečių – 80,3 tūkst. t, rugių – 14,5 tūkst. t, miežių – 70,3 tūkst. t) kainų padidėjimas teoriškai turėtų būti mažesnis. Tai priklauso nuo šalies grūdų perdirbimo įmonių rinkodaros strategijų bei įmonių vadovų požiūrio į situaciją rinkose.

Literatūra

1. *Agricultural prices and price indices* [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. rugpjūčio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/agriculture/data/maintables>>.
2. *Agro RINKA*. Vilnius: Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras, 2008–2010. ISSN 1648-397X.
3. *Augintojų, gamintojų ir valgytojų asociacija* [žiūrėta 2010 m. rugpjūčio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vivasol.lt/>>.
4. BRADŪNAS, V. Grūdų kainų kitimo tendencijos Lietuvoje 2006–2009 metais. Iš: *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, 2010. nr. 22 (3), p. 25–33. Kaunas: Lietuvos žemės ūkio universitetas. ISSN 1822–6760.
5. *Lietuvos žemės ūkis 2006–2009*. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2007–2010. ISSN 1648-0368.
6. *Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2008*. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2009. 198 p. ISSN 1822-5101.
7. MARTINKUS, B.; ŽILINSKAS, V. *Ekonomikos pagrindai*. Kaunas: Technologija, 2001. 790 p. ISBN 9986-13-575-3.
8. PRANULIS, V.; PAJUODIS, A.; URBONAVIČIUS, S.; VIRBILAITĖ, R. *Marketingas*. Vilnius: The Baltic Press, 2000. 469 p. ISBN 9955-9318-0-9.
9. RAMANAUSKIENĖ, J. *Marketingo pagrindai*. Vilnius: „Žiburio“ leidykla, 1998. 195 p. ISBN 9986-524-22-9 : 9.00.
10. *Rinkos tyrimai*. Vilnius: UAB „Kryptis“, 2006.
11. *Statistikos departamento prie LRV duomenų bazė* [žiūrėta 2010 m. rugpjūčio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/>>.
12. VASILIAUSKAS, A. *Prognozavimas ir strateginis valdymas: paskaitų konspektas studentams*. Kaunas: KTU, 186 p. 2000.
13. WONNACOTT, P.; WONNACOTT, R. *Mikroekonomika*. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 1998. 571 p. ISBN 9986-850-15-0.

Summary

The article presents economic processes going on in the Lithuanian market of grain products and their impact on the purchase prices of grain, analyses how the changing grain purchase prices might bring some impact on the retail prices of bread products.

Average purchase prices of grain in the first half-year of 2010 were by 5.9% and 50.6% lower than in the same period of 2009 and 2008, respectively. They began to increase in the middle of half-year, as a result, over the first half-year of 2010 the price of food wheat went up by 12.1% and that of food rye by 27.6%. The faster growth of purchase prices of grain in recent months is observed not only in Lithuania but also in other EU countries. Future transaction prices at the international exchanges let to assume that the present increase of grain purchase prices might persist and in the second half-year of 2010. Depending on the circumstances affecting the grain market, it is expected that the average purchase price of grain in 2010 might be by 20–25% higher than the actual price in the first half-year of 2010. Because of this reason, the wholesale and retail prices of grain and bread products might also go up. The price of rye flour might increase by 9.3% in case the expected annual growth of grain purchase prices is 20%, and by 11.5% in case the expected annual growth is 25%; the price of wheat flour might increase by 12.1% and 15.1%, respectively. The prices of bread products might get up by 2.4–4.6%.

Key words: *grain, grain products, price, price structure, supply, demand, prognosis.*